

گزارش پیشرفت مرحله اول طرح

«امکان‌سنجی مطالعات تعقیبی دانش‌آموختگان آموزش عالی»

مطابق پیشنهادیه طرح در این مرحله باید اقدامات زیر انجام می‌شده است:

۱- مطالعات نظری و چارچوب مفهومی

۲- تشکیل کمیته هماهنگی

۳- بررسی تجارب جهانی و تدوین پرسشنامه

اقدامات بند ۱ انجام و گزارش آن در قالب فصل اول و دوم قابل مشاهده است. در خصوص بند ۲ اعضای کمیته ، انتخاب و اولین جلسه نشست تخصصی مشورتی در تاریخ ۹۴/۱۱/۲۷ برگزار شد که خلاصه مباحث مطرح شده و جمع‌بندی آن در گزارش پیوست قابل مشاهده است. در مورد بند ۳ ضمن بررسی پیشینه تحقیق و تدوین فصل دوم ، پرسشنامه منتخب در نشست تخصصی توزیع و بنا بر توصیه‌های تخصصی ، نهایی شده است که پس از برگزاری دومین نشست تخصصی (هماهنگی با تیم اجرایی در دانشگاه تهران) و آماده شدن فهرست نمونه مورد پرسش برای اجرای مقدماتی (Pilot) مورد استفاده قرار می‌گیرد.

پیوست یک : فصل اول گزارش تحقیق

پیوست دو : فصل دوم گزارش تحقیق

پیوست سه : جمع‌بندی مباحث اولین نشست تخصصی

مطالعات امکان‌سنجی اجرای مطالعات تعقیبی در دانشگاه‌های دولتی

فصل اول : کلیات

۳	.....	مقدمه
۳	.....	بیان مسأله
۴	.....	اهداف طرح
۵	.....	سؤالات تحقیق
۵	.....	روش تحقیق
۷	.....	جامعه آماری و حوزه پژوهش
۷	.....	روش گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۰	.....	تعاریف و مفاهیم

مقدمه

طبق نظریه سرمایه انسانی و بنا بر شواهد تجربی موجود اهمیت سرمایه انسانی بعنوان یک نهاده افزایش یافته است. با عنایت به همین کارکرد محوری منابع انسانی بعنوان زیر ساخت توسعه علمی کشور، شناسایی نیازها گام اولیه و زیر بنائی است. به این ترتیب ایجاد نظام مستمر ارزیابی و توسعه منابع انسانی کشور، یکی از ارکان اصلی و مهم توسعه پایدار و توسعه مبتنی بر دانش است و مهمترین بخش یا زیرمجموعه این نظام ارزیابی، جمع آوری و تولید داده های آماری مستمر از وضعیت منابع انسانی است. از طرف دیگر عدم توازن های موجود در تأمین و بکارگیری منابع انسانی کشور همراه با مباحث عدم تطابق آموخته ها با نیازهای اقتصادی اجتماعی، چالش های مهمی را در برابر نظام آموزش عالی قرار داده است. بمنظور اطلاع از وضعیت سرمایه های انسانی و رصد کردن آنها، پیمایش مسیر شغلی و وضعیت فعالیت دانش آموختگان دوره های عالی لازم است. روش اجرای طرح های پیمایش مسیر شغلی یا مطالعات تعقیبی، با توجه به کاربست آن شامل دو جنبه اصلی است. چارچوب مفهومی و فرایند کامل اجرایی پروژه. در فاز چارچوب مفهومی سازمان پیمایش یعنی فعالیت های مرتبط با آماده سازی نقشه تعقیب و شناسایی گلوگاه های اساسی و مهم جهت ردیابی، تعیین نهادها و سازمان های همکار، تعیین روش جمع آوری داده ها (پرسشنامه یا تبادل بین پایگاههای آماری، انتخاب متغیرها و فیلدهای آماری) است. فاز دوم، فرایند اجرای پیمایش شامل جمع آوری و پردازش داده ها و تولید اطلاعات، تحلیل داده ها و گزارش نویسی است. این مرحله پیمایش های مستمری را در بر می گیرد که در آن به روز کردن پایگاهها، آدرس ها و شماره های تماس فارغ التحصیلان و هرگونه امور اجرایی و هماهنگی بطور مرتب تجدید می شود. با توجه به اینکه این طرح برای اولین بار در ایران اجرا می شود، این طرح در فاز اول انجام می شود.

بیان مسأله

مطالعات قبلی در مورد وضعیت منابع انسانی کشور (غفرانی، طائی و وحیدی، ۱۳۸۰) نشان می دهد که برخی از عدم توازن های موجود در تأمین و بکارگیری منابع انسانی کشور وجود دارد. از طرف دیگر، موضوع عدم تطابق آموزش عالی با نیازهای بازار کار در طول سالهای گذشته مرتباً از سوی مدعیان بخش عمومی و خصوصی کشور مطرح شده است. اطلاع از کم و کیف سرمایه های انسانی و چینش و جایابی آن در کل نظام

اقتصادی و اجتماعی پیش شرط اساسی تعیین صحت و سقم ادعاهای مذکور و زیربنای هر نوع برنامه ریزی و آمایش سرمایه های انسانی در کشور است. داده های آماری موجود از وضعیت سرمایه های انسانی کشور از چند طرح آمارگیری مقطعی فراتر نمی رود. ضمن اینکه هر یک از مجموعه داده های موجود دارای نواقص متعدد است به نحوی که نمی توان وضعیت فعالیت دانش آموختگان را در همه ابعاد شناسایی کرد. بعنوان مثال داده های سرشماری سال ۱۳۹۰ امکان اطلاع از وضعیت فعالیت (اشتغال یا بیکاری) تحصیلکردگان بر حسب گروه عمده رشته تحصیلی و مقطع تحصیلی (بصورت ماتریسی) را نمی دهد . همچنین طرح های آمارگیری سالیانه نیز جامع نیستند و یا سالنامه های آماری وزارت کار ، تعاون و رفاه اجتماعی صرفاً شامل تحصیلکردگانی است که به مراکز کاریابی مراجعه کرده اند. از همه مهمتر اینکه داده های مذکور امکان دسترسی و بررسی وضعیت مهارت ها و تطابق رشته با شغل و سایر مشخصات مورد نیاز برای سنجش کارائی بیرونی نظام آموزش عالی و مدیریت منابع انسانی کشور را فراهم نمی کنند.

در این شرایط ، نظام آموزش عالی کشور بطور روزافزون در معرض انتقادات و چالش های عدم تعادل بازار کار دانش آموختگان است که اگرچه در مورد بخش اعظم متغیرهای اثرگذار بر آن کنترل و دخالتی ندارد لیکن از ضرورت سنجش توانمندی ها و انطباق آموخته های آنان با نیاز های شغلی و حرفه ای نمی تواند مبرا باشد. این مهم با انجام پیمایش های منظم از وضعیت شغلی دانش آموختگان عملی می شود. در اکثر دانشگاههای بزرگ جهان این پیمایش ها انجام و نتایج آن در تعیین سطح و رتبه و جایگاه دانشگاه تأثیر مستقیم دارد.

پیمایش مسیر شغلی دانش آموختگان و پیگیری دائمی آنان ، از سالهای قبل احساس شده است و تاکنون تلاش های انجام شده برای ایجاد آن به ثمر نرسیده است. اجرای این طرح ، گام مؤثری در جهت ترسیم الگوی پیمایش مسیر شغلی و جمع آوری داده های آماری از وضعیت بیکاری و اشتغال دانش آموختگان آموزش عالی است.

اهداف طرح

هدف کلی طرح : تدوین نقشه راهنما برای انجام مطالعات تعقیبی دانش آموختگان آموزش عالی

اهداف جزئی یا فرعی طرح :

۱- تعیین مراکز و پایگاههای آماری موجود از وضعیت اشتغال و بیکاری دانش آموختگان آموزش

عالی

- ۲- تعیین گلوگاههای اساسی و مهم جهت ردیابی دانش آموختگان آموزش عالی
- ۳- انجام مطالعات تطبیقی و مقایسات بین المللی از اجرای طرح های مشابه در سایر کشورها
- ۴- ترسیم نقشه راه و مراحل اجرای مطالعات تعقیبی
- ۵- اطلاع از وضعیت اشتغال و بیکاری دانش آموختگان آموزش عالی در نمونه منتخب
- ۶- اطلاع از وضعیت تطابق رشته و شغل دانش آموختگان آموزش عالی در نمونه منتخب

سوالات تحقیق

الف) در بخش طراحی مفهومی :

- ۱- پیمایش های مسیر شغلی چه اصول و رویه ای دارند؟
- ۲- چارچوب مفهومی پیمایش های شغلی چگونه طراحی می شود؟
- ۳- روش های اجرای پیمایش شغلی چیست؟

ب) در بخش اجرای پیمایش در جامعه آماری طرح :

- ۱- دانش آموختگان آموزش عالی در چه زمینه ها و بخشهایی مشغول به فعالیت می شوند؟
- ۲- مدت انتظار اشتغال به کار در دانش آموختگان آموزش عالی چقدر است؟
- ۳- تا چه میزان مدرک دانش آموختگان آموزش عالی با شغل آینده آنان مطابقت دارد؟
- ۴- آیا آموزش های داده شده مهارت های اشتغال پذیری لازم در بازار کار را ایجاد می نماید؟

روش تحقیق

روش اجرای طرح های مطالعات تعقیبی ، با توجه به کاربردی آن شامل دو جنبه اصلی است. طراحی چارچوب مفهومی و فرایند کامل اجرایی پروژه. در فاز چارچوب مفهومی با تشکیل پنل (نشست) تخصصی از صاحب نظران و نمایندگان دانشگاه و دستگاههای اجرایی مرتبط ، و با مراجعه به سوابق طرح در سطح بین المللی نقشه پیمایش یعنی مسیر تعقیب و گلوگاههای اساسی و مهم جهت ردیابی ، نهاد ها و سازمان های همکار ، روش جمع آوری داده ها (پرسشنامه یا تبادل بین پایگاههای آماری ، انتخاب متغیر ها و فیلد های آماری) تدوین می شود. فاز دوم ، فرایند اجرای پیمایش شامل جمع آوری و پردازش داده ها و تولید اطلاعات ، تحلیل داده ها و گزارش نویسی است. این مرحله پیمایش های مستمری را در بر می گیرد که در آن به روز کردن پایگاهها ، آدرس ها و شماره های تماس فارغ التحصیلان و هرگونه امور اجرایی و هماهنگی بطور مرتب تجدید می شود. با توجه به اینکه این طرح برای اولین بار در ایران اجرا می شود، این پیشنهادیه به فاز

اول طرح اختصاص دارد. و در اجرای آزمایشی فاز دوم ، نمونه ای منتخب از جامعه آماری طرح مورد پرسش قرار گرفته و نتایج آن گزارش می شود.

به این ترتیب شرح خدمات زیر در دستور کار این طرح است :

۱- معرفی روش مطالعات تعقیبی دانش آموختگان شامل مبانی نظری ، و تجارب عملی در خصوص روش ها و چگونگی جمع آوری داده ها و مشخصات چنین پایگاه‌های آماری در کشورهای دیگر شامل:

۱-۱ آماده سازی نقشه تعقیب و شناسایی گلوگاه‌های اساسی و مهم جهت ردیابی ،

۱-۲ تعیین نهاد ها و سازمان های همکار ،

۱-۳ تعیین روش جمع آوری داده ها (پرسشنامه یا تبادل بین پایگاه‌های آماری) ،

۱-۴ انتخاب متغیر ها و فیلد های آماری

در پیل تخصصی و جمع بندی نظرات.

۲- اجرای آزمایشی پیمایش ، شامل:

۱- شناسایی جامعه آماری طرح بلحاظ مراکز جمع آوری داده های مورد نیاز برای ردیابی دانش آموختگان

۲- جمع آوری اطلاعات تماس و ارسال پرسشنامه

۳- جمع آوری و استخراج داده های پرسشنامه

۴- تحلیل و جمع بندی نتایج

لذا این طرح با طی مراحل زیر انجام می شود:

مرحله اول :انجام مطالعات نظری و تطبیقی و تشکیل پیل تخصصی برای کسب نظرات تخصصی و رسیدن به اجماع نظر در مورد نقشه راه مطالعات تعقیبی

مرحله دوم: دعوت از نمایندگان دانشگاه (جامعه هدف) و دستگاه‌های اجرایی مرتبط و دخیل در نقشه راه مطالعات تعقیبی (شناسایی گلوگاه‌های اطلاعاتی)

مرحله سوم :ارتباط آزمایشی بین پایگاه‌های آماری داده های ثبتي بعنوان منبع اصلی برای تعقیب دانشجویان در سطوح ملی و موسسات و داده های تامین اجتماعی یا بازار کار بر محور طرح های آماری (survey) با یک «رویکرد متمرکز» .

مرحله چهارم: نمونه گیری از جامعه هدف ، و ارسال پرسشنامه با اتخاذ یکی از رویکردهای متمرکز و غیر متمرکز. در رویکرد متمرکز ، ارسال پرسشنامه و جمع آوری داده ها توسط مؤسسه انجام می شود و در رویکرد غیر متمرکز ، توسط دانشگاه هدف انجام می شود .

مرحله پنجم: تدوین گزارش های نهایی و مستند سازی

جامعه آماری و حوزه پژوهش

طرح های مطالعات تعقیبی در سطح ملی ، جامعه آماری بسیار وسیعی را تحت پوشش دارند و کل کشور را شامل می شوند. اگر چه پیمایش مسیر شغلی فارغ التحصیلان در ایران بنا به نیاز های سیاست گذاران و تصمیم گیران (در سطوح ملی، منطقه ای بخشی) که به دنبال کسب اطلاعات و داده ها برای تصمیم سازی آگاهانه هستند باید به این مرحله نایل آید ، لیکن با توجه به اینکه این طرح ، تجربه اول در این زمینه است ، در طرح حاضر ، جمعیت هدف به فارغ التحصیلان یک مؤسسه آموزشی (بدون توجه به نوع مدرک) محدود می شود. بنا به تصمیمات اخذ شده در شورای پژوهشی مؤسسه ، جامعه آماری این طرح کلیه دانش آموختگان (فارغ التحصیلان) سال ۱۳۸۸ به بعد کلیه مقاطع دانشگاه تهران است که با نمونه گیری طبقه بندی شده ، مورد پرسش مستقیم و در صورت عدم امکان پرسش مستقیم در معرض کنترل غیر مستقیم (از طریق استخراج داده های موجود در سازمان ها و نهادهای مرتبط با فعالیت اقتصادی آنان) قرار خواهند گرفت. پس از این مرحله ، دستور العمل اجرای طرح برای کل جامعه آماری تدوین خواهد شد.

روش گرد آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات

ابزار اصلی جمع آوری داده ها در این مطالعات در مرحله اجرا ، پرسشنامه با ترکیبی از سؤالات اصلی ، اختیاری و خاص است. سؤالات اصلی در همه مقاطع و رشته ها یکسان و معمولا مشخصات فردی است و سؤالات اختیاری ، بنا بر هدف پیمایش و تأکید بر موضوع ، می تواند متفاوت باشد. سؤالات اصلی یکسان به قابلیت مقایسه و نظارت کلی را ممکن می سازد و سؤالات اختیاری و خاص ، پاسخگویی به سؤالات خاص را میسر می کند.

از لحاظ طول پرسشنامه ، به حداقل اکتفا می شود تا ضریب اطمینان از پاسخگویی افزایش یابد. بلحاظ دوره پرسش ، معمولا طرح های بهینه تعقیب فارغ التحصیلان در ۱ الی ۲ سال پس از فارغ التحصیلی (دوره انتظار

یافتن شغل) اجرا می شوند. محتوای پرسشنامه شامل اطلاعات جمعیت شناختی، دوره تحصیلی، توانایی های فردی در زمان فارغ التحصیلی، مسیر شغلی (ادامه تحصیل در مقطع بالاتر یا اشتغال به کار)، ضروریات اولین فعالیت شغلی، وظایف و توانمندی های شغلی و در نهایت توصیه هایی برای بهبود برنامه های درسی رشته تحصیلی مربوطه است.

از بین جامعه آماری نمونه ای هدفمند و متناسب با تعداد جامعه آماری در رشته ها و مقاطع انتخاب می شوند. سپس با مراجعه به پایگاههای آمار ثبتي فارغ التحصیلان آدرس ها و کیفیت دسترسی به آنها بررسی و پرسشنامه ارسال می شود. بمنظور کنترل صحت داده ها سعی می شود که در حد امکان اطلاعات پایگاههای آماری از وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان مانند سوابق بیمه و مالیات از سازمان های مربوطه کسب و با داده های ثبتي دانشگاهی مقایسه شود.

مطالعات امکان‌سنجی اجرای مطالعات تعقیبی در دانشگاه‌های دولتی

فصل دوم

پیشینه پژوهش

۱۰	تعاریف و مفاهیم.....
۱۰	مبانی نظری.....
۱۱	پیشینه تجربی.....
۱۶	پیشینه پژوهش در ایران.....
۱۸	خلاصه و نتیجه‌گیری.....

تعاریف و مفاهیم

طبق تعریف فرهنگ جامع سازمان بین‌المللی کار (۲۰۰۵)، مطالعه تعقیبی ابزاری است برای ارزیابی تأثیر یک پروژه یا برنامه به گروه‌های هدف که بوسیله آن عوامل اثربخش و غیراثربخش یک پروژه مشخص و تفکیک می‌شوند. (ILO Thesaurus, 2005)

اگرچه درک مشترکی از ماهیت روش تعقیبی وجود ندارد، اما تعریف منطبق بر اهداف این مطالعه چنین است: « فعالیت مشترک برای تعقیب دانشجویان و یا فارغ‌التحصیلان از طریق طرح‌ها و فرایندهای اداری و اجرایی، به منظور ثبت میزان یادگیری، مهارت‌های آموخته شده، و میزان تطابق آن با مشاغل آنها در افق زمانی تعیین شده، از طریق داده‌های تجمعی یا فردی». فرایندها یا ابزارهای روش تعقیبی به کاربرد نتایج برای اصلاح و بهبود برنامه درسی، تقویت خدمات دانشجویان و... منجر می‌شود.

اصطلاحات مشابه یا اسامی دیگر مطالعات تعقیبی عبارتند از: پژوهش از فارغ‌التحصیلان، پیمایش مسیر شغلی فارغ‌التحصیلان و مطالعات پی‌گیرانه (follow up)

مبانی نظری

هسته اصلی اقتصاد دانش بنیان، تحقق نظریه سرمایه انسانی است. بنابر این نظریه، آموزش موجودی سرمایه انسانی افراد را و بهره‌وری آنان را بهبود داده و به افزایش بهره‌وری اقتصادی منجر می‌شود و در نهایت به بهبود عمومی جامعه کمک می‌کند. جنبه سرمایه‌گذاری در این نظریه طیف وسیعی دارد و از هزینه‌های مصرفی فردی تا مخارج دولتی را در برمی‌گیرد. با افزایش سرمایه انسانی، جوامع به درجه بالاتری از انعطاف اقتصادی دست خواهند یافت. این شرایط سرانجام به یک فرایند خود-تکمیلی آینده‌نگر تبدیل می‌شود که چرخه افزایش نرخ سواد و فرصت‌های آموزشی به تدارک نیروی کار با آمادگی بهتر که تقاضای بیشتری برای کسب دانش و مهارت دارند انجامیده و رشد پایدار اقتصاد دانش بنیان را سبب می‌شود. ادبیات مفصلی از تحلیل اثرات (شاخص‌های) سرمایه انسانی در سطوح خرد و کلان اقتصادی و همین‌طور پیامدهای اجتماعی شکل گرفته است که مرور آنها در این فرصت میسر نیست. اما در مجموع شواهد تجربی موجود حاکی از افزایش اهمیت سرمایه انسانی بعنوان یک نهاد و دانش بر شدن روز افزون فرایندهای تولیدی است. تولید دانش کاربردی که خمیرمایه پیشرفت‌های فنی است و اتکای بیشتر به فعالیت‌های تحقیق و توسعه با آموزش رسمی درهم تنیده شده و ارتباط نزدیک تری یافته است. پیشرفت سریع و گسترده فناوری اطلاعات و ارتباطات در سالهای اخیر وابستگی قوی به توسعه اقتصادهای دانش بنیان و شتاب گرفتن روند‌های دوره‌ای که اهمیت روزافزون سرمایه انسانی را در

بردارد، داشته است. این نقش اساسی بدلیل کاربرد چند منظوره این فناوری ها در بخش های گوناگون و همینطور امکان افزایش ظرفیت انسانی و دسترسی و پردازش اطلاعات بطور سریع و کم هزینه است.

با عنایت به همین کارکرد محوری منابع انسانی بعنوان زیر ساخت توسعه علمی کشور، شناسائی نیاز ها گام اولیه و زیر بنائی است . به این ترتیب ایجاد نظام مستمر ارزیابی و توسعه منابع انسانی کشور، یکی از ارکان اصلی و مهم توسعه پایدار و توسعه مبتنی بر دانش است و مهمترین بخش یا زیرمجموعه این نظام ارزیابی ، جمع آوری و تولید داده های آماری مستمر از وضعیت منابع انسانی است. به این لحاظ مبانی نظری این پژوهش را در نظریات مدیریت منابع انسانی یا HRM البته در سطح کلان باید جستجو کرد.

از طرف دیگر ، مطالعات تعقیبی سنگ بنای ارزشیابی محصول نظام دانشگاهی در کلان و یا یک دانشگاه و مؤسسه در سطح خرد است و بنابر این در مباحث نظری مربوط به کارایی بیرونی نظام دانشگاهی نیز جایگاه مهم دارد. به همین لحاظ بخش مهمی از پیشینه تجربی این موضوع در اسناد رسمی و مطالعات موردی دانشگاهی جای دارد.

داده های بدست آمده از طرح تعقیبی فارغ التحصیلان می تواند برای تضمین کیفیت، تقویت یا اصلاح روندهای مطالعاتی و آموزشی، و تخصیص منابع در سطح سازمانی بکار گرفته شود. تعداد زیادی از متخصصان همچنین بیان کرده اند که از این داده ها می توان برای ارائه مشاوره به دانشجویان برای اهداف راهنمایی شغلی استفاده کرد. در نهایت ابزارهای تعقیبی فارغ التحصیلان برای برآورد اعتبار و بودجه، نیز مورد استفاده قرار می گیرد.

پیشینه تجربی

مطالعات تعقیبی چند دهه است که توسط مؤسسات آموزشی به اجرا درآمده است. سوابق بین المللی پایگاه داده فارغ التحصیلان دانشگاهی در سطح خرد (خاص هر دانشگاه)¹ به وفور قابل جستجو است .

از جمله:

- هارالدشومبرگ و همکاران در مرکز کار و آموزش عالی دانشگاه کاسل آلمان از طریق پرسشنامه با هدف بررسی و تحلیل آماری ارتباط بین آموزش عالی و استخدام فارغ التحصیلان در اروپا و طرح های

---

¹ Graduate Data Base or Alumni Data Base or Fellowship/Awards Data Base

مشابه در آفریقا، آسیا، امریکای لاتین توسط همین افراد.

- مطالعه تعقیبی فارغ‌التحصیلان دانشگاه مالاوی برای فارغ‌التحصیلان سال‌های ۱۹۹۵ و ۱۹۸۷ بعنوان بخشی از یک مطالعه مقایسه‌ای آموزش عالی در آفریقا با حمایت مالی انجمن دانشگاه‌های آفریقا که مهمترین اهداف آن بررسی وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان در فاصله ۵ سال پس از فارغ‌التحصیلی، تحلیل ارتباط آموزش عالی و کار و درجه تحقق اهداف فردی مثل رضایت شغلی و سنجش عینی موفقیت شغلی، درآمد، امنیت شغلی و ماهیت کار و اهداف دیگری مثل: سنجش ارزیابی دانشجویان و دیدگاه‌های آنان در مورد منابع، امکانات و برنامه درسی دانشگاه مذکور برای بازخورد به مسئولان دانشگاه بود. ضمن رویکرد افراد به آموزش عالی تخصصی و مستمر فارغ‌التحصیلان و محتوا و ماهیت دوره‌های تحصیلی شامل گستره، هزینه، موقعیت جغرافیایی و دلایل مشارکت در آموزش‌های دانشگاهی نیز مورد پرسش قرار گرفت. (Zembere S.N. and Chinyama, 1996)

- پروژه پژوهشی انجمن دانشگاه‌های آفریقا در زمینه آموزش عالی و کار در نیجریه که نتایج مشابه طرح مالاوی داشته است. (Ugwuonah. & Omeje, 1998)

- بررسی وضعیت شغلی فارغ‌التحصیلان دانشگاه سلطنتی پنوم پنه (۲۰۰۳ و ۲۰۰۴) با انتخاب نمونه ۲۵۰ نفری و با ابزار مصاحبه تلفنی که نتیجه آن چنین بدست آمده است: ۴۲٪ در طول تحصیل شاغل بوده‌اند (۹۷٪ تمام وقت و ۳٪ پاره وقت) روش‌های جستجوی شغل: تبلیغات رسانه‌ای ۴۳/۷٪، خانواده و دوستان ۳۸/۱٪، پیشنهاد کارفرما ۱۴/۳٪، دفاتر مشاوره شغلی ۰/۲٪ و مؤسسات کاریابی ۰/۷٪. (Royal University of Phnom Penh, 2004-2033)

این پایگاهها امکان جستجو و اطلاع از وضعیت جاری فارغ‌التحصیلان همان دانشگاه را فراهم می‌کنند. نوع دیگری از پایگاههای مربوط به دانشگاه که در سطحی فرا دانشگاهی است پایگاههای مربوط به امور رفاهی و وام دانشجویی با منبع پشتیبانی فرا دانشگاهی (مانند دولت) است. تعداد این پایگاهها اگر چه قابل توجه است ولی در خصوص وضعیت فعالیت و مسیر شغلی دانش‌آموختگان اطلاعی حاصل نمی‌کنند. در مورد پایگاههای ملی از وضعیت شغلی یا فعالیت دانش‌آموختگان یعنی آنچه که هدف غائی این پژوهش است، سوابق کمتری - نسبت به دو مورد اول - می‌توان یافت.

در مطالعات تعقیبی آموزشی، گروه هدف دانشجویان سابق هستند که معمولاً برای ارزیابی رابطه بین آموزش

---

^۲ بعنوان مثال در کشور هند مجموع این نوع پایگاهها و پایگاههای خاص دانشگاهی به ۱۰۰ پایگاه می‌رسد.

عالی و کار طراحی می‌شوند و در این طرح‌ها، وضعیت اشتغال و کار فارغ‌التحصیلان، ویژگی‌های شغلی و شایستگی‌های مرتبط با آنها بررسی و نیز اطلاعاتی در زمینه جهت‌گیری و تجربیات فارغ‌التحصیل در اختیار می‌گذارد. اگر چه در پایان تحصیل با ارزشیابی‌های معمول دوره‌های آموزشی می‌توان اطلاعاتی از سطح مهارت و دانش دانشجویان بدست آورد ولی تا زمانی که وارد بازار کار نشوند، شواهد کمی مشخص بدست نمی‌آید. (Schomburg , 2003, p.36).

برخی از سوابق کارهای انجام شده در سطح وسیع تر از یک دانشگاه یا مؤسسه عبارتند از:

طرح تراکیت، طرح دو ساله ای است که در پاییز ۲۰۱۰ در میان کشورهای عضو اتحادیه اروپا انجام شد. هدف اصلی این طرح، کسب یک دیدگاه کلی از تلاشهای صورت گرفته برای تعقیب روندها و مسیرهای شغلی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان در ۳۱ کشور اروپایی بوده که با استفاده از مصاحبه‌های کتبی و تلفنی انجام شده است و نتایج آن برای آگاهی هریک از کشورها و موسسات آموزش عالی از ابزارهای تعقیب و تحلیل روشهای مختلف با توجه به زمینه‌های خاص ملی آنها بوده است. همچنین تهیه نقشه ای موقت و ارزیابی اقدامات تعقیبی در موسسات آموزش عالی و کشورهای مختلف، از اهداف این طرح بوده است. این طرح در سه مرحله انجام یافت: (Guabel et.al.,2012).

۱. پیشینه پژوهش و ارائه روش شناسی جمع آوری داده‌ها و تحلیل آنها با توجه به جنبه‌های خاص. در این مرحله، این موضوع که چگونه این یافته‌ها می‌تواند باعث بهبود فعالیت‌های آموزش عالی شود، بررسی نشده است. همچنین برای دست یافتن به یک دیدگاه کلی اولیه در موضوع چگونگی انجام فعالیت‌های تعقیبی، پرسشنامه‌ای به موسسات آموزش عالی ۳۱ کشور اروپایی و گروه‌های مرتبط ملی فرستاده شد. اطلاعات بدست آمده از طریق مصاحبه تلفنی با متخصصان ملی در این زمینه تکمیل شد.

۲. بر اساس یافته‌های پژوهش قبلی، ۱۱ کشور انتخاب و بازدید مکانی از ۲۳ مؤسسه آموزش عالی آنها صورت گرفت. انتخاب کشورها با هدف ایجاد تعادل جغرافیایی و ارائه رویکردهای مختلف به روند تعقیبی از طریق مشارکت موسسات مختلف از سراسر اروپا بود.

۳. یافتن دیگر زمینه‌ها و موضوعات مهم در این رابطه و مباحثه در زمینه نتایج اولیه. یافته‌های بازدید اول، جمع آوری و تحلیل شد و با اطلاعات بدست آمده از بررسی‌های قبلی به صورت متقابل تحلیل شد.

جمع آوری داده ها در طرح تعقیبی فارغ التحصیلان ، معمولاً به روش های زیر انجام می شود:

- برخی از کشورها یک «رویکرد متمرکز» را برای تعقیب دانشجویان از طریق استفاده از داده های ثبتی استفاده می کنند. هر دانشگاه یا موسسه داده هایی را از دانشجویان خود جمع آوری می کند و آنها را به یک پایگاه داده های متمرکز ملی که عمدتاً از سوی یک گروه ملی مدیریت می شود منتقل می کنند.
- تعقیب دانشجویان اغلب با اجرای طرح های آماری (Survey) کمی و کیفی انجام می شود و هدف آن سنجش آموخته ها و ادراکات دانشجویان است ولی تعقیب فارغ التحصیلان می تواند بر مبنای داده های ثبتی نیز صورت پذیرد، که در آن ، پایگاه داده در سطح ملی را با داده های تامین اجتماعی یا بازار کار و یا حتی داده های تحصیلات پیش دانشگاهی تجمیع می کنند.
- در برخی از کشورها، رویکردهای مشترک اتخاذ می شود. بطوری که هریک از موسسات در یک اقدام ابتکاری و یا فرایند متمرکز(با توجه به روش و برنامه و...) که معمولاً از سوی یک گروه و در برخی اوقات شبکه ای از دانشگاهها یا با یک موسسه تحقیقاتی رهبری می شود، مشارکت می نمایند.
- روش های تعقیبی اغلب با دیگر تمهیدات مانند مصاحبه ها، نشست های گروهی متمرکز، بازخورد دانشجویان و غیره نیز تکمیل می شود. به همین لحاظ ، برای روش تعقیبی فارغ التحصیلان، ایجاد و تقویت روابط با دانش آموختگان(از طریق کانون فارغ التحصیلان یا نهاد های مشابه) می تواند مفید باشد.
- در برخی از کشورها، داده های مربوط به دانشجویان از داده های ثبتی موسسه ای جمع آوری می شود و سپس در پایگاه داده مرکزی (رویکرد متمرکز) تجمیع می شوند.
- در برخی از کشورها، یک نهاد ملی رویکرد رایج را تعیین می کند، که ممکن است در همه موسسات آموزش عالی قابل انطباق نباشد . در برخی از کشورهای دیگر، دانشگاه ها آزادند تا خودشان سیستمی را برای تعقیب دانشجویان یا فارغ التحصیلان تدوین نمایند که می تواند به شیوه بهتری نیازهای آنها را برآورده نماید. اما در واقع، مبتنی بر داده های پایه ای است که احتمال مقایسه و تجمیع در سطح فراتر از موسسات را بصورت محدود ممکن می نماید.
- طرحهایی که بیشتر با رویکرد ملی انطباق دارند، بیشتر در اروپا رواج دارند.(در سطح ملی یا منطقه ای در ۲۳ نظام آموزش عالی از کل ۳۱ نظام).در حالی که بطور کلی نحوه اجرای آنها در میان تمام

کشورها و یا بین تعدادی از آنها به طور قابل توجهی تفاوت دارد، اما برخی جنبه های مشترک نیز بین آنها قابل مشاهده است. داده های بدست آمده از روش تعقیبی دانشجویان به طور معمول برای برنامه ریزی و توسعه سیاست های آموزش عالی مورد استفاده قرار می گیرد. در بسیاری از کشورها، ابزارهای تعقیب دانشجویان به منظور تخصیص اعتبارات به موسسه آموزش عالی است. ابزارهای ملی تعقیب دانشجویان برای اهداف آماری و تحلیلی و همچنین برای برنامه ریزی و توسعه سیاست های مربوطه به کار گرفته می شوند. تنها برخی معدود از کشورها هستند که از داده های تعقیبی دانشجویان برای تخصیص اعتبار میان موسسات آموزش عالی استفاده می کنند.

در شیوه تعقیب مؤسسه ای (سطح خرد) تعقیب دانشجویان در اولین سال تحصیل دارای اهمیت است و بسیاری از این تمهیدات در جهت اطمینان از استمرار روند های آموزشی انجام می شود، زیرا دانشجویان و فارغ التحصیلان را بلحاظ میزان پیشرفت عملی و سطح ادراکات ذهنی پیمایش می کنند. خصوصاً اینکه برخی موسسات با استفاده از مطالعات تعقیبی و پیمایشی دانشجویان، به تهیه اطلاعات و شناسایی زود هنگام دانشجویان در معرض خطر، ارزیابی علل آن و ارائه راهکارها و تمهیداتی برای جلوگیری از ترک تحصیل دانشجویان، اقدام می کنند .

تقریباً تمام کشورهای که روند زندگی فارغ التحصیلان خود را تعقیب می کنند، از یک طرح آماری استفاده می کنند و این نشان می دهد که بدست آوردن داده های مثبتی در ارتباط با فارغ التحصیلان ممکن است دشوار باشد. با این حال در حال حاضر ۷ کشور از ابزارهایی که مبنای آنها داده های مثبتی است، استفاده می کند. اساس این ابزارها بر احتمال ارتباط اطلاعات دانشجویان در موسسات آموزش عالی با دیگر منابع داده ای مانند پایگاه داده های تامین اجتماعی قرار دارد. برای مثال «طرح مقصد فارغ التحصیلان آموزش عالی» ، یک طرح پهن دامنه است که برای رصد فارغ التحصیلان تا شش ماه پس از فارغ التحصیلی در انگلستان انجام می شود و می تواند به داده های مثبتی موجود از آنها متصل شود. در دانمارک نیز اساس طرح تعقیبی فارغ التحصیلان ، داده های مثبتی است.

در استرالیا ۴ موسسه تکنیک مشابهی را برای تعقیب فارغ التحصیلان خود، از طریق ترکیب داده های جمع آوری شده از سوی سازمانهای اجرایی با داده های تامین اجتماعی به کار بردند. اما در جاهایی که طرح های تعقیبی به طور معمول انجام می شود، این شیوه جمع آوری و بروز رسانی اطلاعات به طور

مرتب در هر یک یا سه سال انجام می شود. تقریباً تمام کشورهای اتحادیه اروپا روند تعقیب دانشجویان خود را به طور منظم انجام می دهند.

داده های ثبتی، منبع اصلی مورد استفاده برای تعقیب دانشجویان در سطح ملی و موسسه ای است. در حالیکه تعقیب فارغ التحصیلان بر انجام طرح های آماری متکی است.

در صورتی که قانونی باشد ترکیب داده های تامین اجتماعی با داده های بازارکار می تواند برای تعقیب فارغ التحصیلان به کار رود. با این حال، بسیاری از موسسات هنوز هم طرح های آماری ملی را با توزیع و تکمیل پرسشنامه خاص خود اجرا می کنند. (Guabel et.al., 2012)

طرح های تعقیبی فارغ التحصیلان، برای اطمینان از درجه قابل قبول پاسخگویی، انطباق فعالیت ها با خط مشی ها و جمع آوری اطلاعات اجتماعی و قومی (معطوف به سیاست های ملی) نیز انجام می شود. اجرای مطالعات تعقیبی سازمانی (توسط هر دانشگاه) در یک چشم انداز بلندمدت ۵ الی ۱۰ ساله انجام می شود و دو مرحله الف- ایجاد شبکه ای از سازمان های مجری و تشکیل یک واحد حمایت کننده مرکزی برای آموزش و هماهنگی، نظارت ملی و ایجاد پایگاه های داده ملی و انتشار گزارشات و تعاملات بین المللی را در بر می گیرد.

پیشینه پژوهش در ایران

در ایران اولین تلاش برای « بررسی وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی در وزارتخانه ها و سازمان های دولتی و غیر دولتی» در سال ۱۳۷۷ در مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی انجام شد و در آن از بین ۵۰۰۰ پرسشنامه که از طریق روزنامه کثیرالانتشار توزیع و جمع آوری شده بود ۵۰۰ پرسشنامه به صورت تصادفی انتخاب و تحلیل شد. متغیرهای مورد مطالعه شامل وضعیت استخدام، نوع استخدام، گروه آموزشی، مقطع تحصیلی و تطابق رشته تحصیلی و شغل بوده اند که هر یک، به تفکیکهای مختلف مثل جنس، نوع دانشگاه، محل تحصیل، محل خدمت، سابقه کار و... مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. ۵۳/۸ درصد از کل نمونه مربوط به مقطع کارشناسی و ۴/۸ درصد آن مربوط به مقطع دکتری و بالاتر بوده است. در میان گروه های آموزشی نیز گروه علوم انسانی با ۳۵/۴ درصد بیشترین و گروه هنر با ۲/۴ درصد کمترین بود. سهم سایر گروه ها عبارت بود از: فنی و مهندسی ۴۶/۲ درصد، علوم پزشکی ۱۴/۸ درصد، علوم پایه ۱۱/۸ درصد و کشاورزی ۶/۴ درصد. در ارتباط با تطابق رشته تحصیلی و شغل این نتیجه حاصل شد که رشته تحصیلی ۸۴ درصد از افراد با شغلشان هم خوانی دارد. وضعیت استخدام این افراد نیز نشان داد که

شاغلان بخش دولتی بسیار زیاد بوده و نرخ بیکاری (در جامعه مورد مطالعه) در حدود ۱۰ درصد بوده است. (صالحی، ۱۳۷۷، ص ۱۲۹-۱۴۵).

سایر مطالعات انجام شده در این موضوع در ایران، بررسی وضعیت خاص فارغ التحصیلان یک رشته است که یا بطور کلی اشتغال یابی آنها را بررسی کرده اند یا به ارزیابی سطح مهارت های آنان پرداخته اند. از گروه اول می توان به «بررسی رابطه رشته تحصیلی با وضعیت اشتغال دانش آموختگان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران» در دوره ۱۳۸۷-۱۳۸۰ اشاره کرد. نتایج این پژوهش نشان داد که دانش آموختگان سالهای قبل وضعیت اشتغال مناسب تری داشته اند و در رشته های روانشناسی بالینی، مشاوره و کودکان استثنایی بیشترین تناسب شغلی با رشته تحصیلی وجود دارد. (بیگدلی، کرامتی و بازرگان، ۱۳۹۱). از همین گروه، بررسی وضعیت اشتغال دانش آموختگان دوره های کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی در واحد های ملایر و اراک (عزیز ملایری، ۱۳۷۲) و مجموعه بررسی های «مطالعه و تبیین مزیت های منطقه ای در اشتغال زایی دانش آموختگان دانشگاه در استانهای آذربایجان شرقی، غربی و اردبیل» (اسدزاده، ۱۳۸۲)، فارس، بوشهر، کهگیلویه و بویر احمد (قطمیری، ۱۳۸۰) و دانشگاه بوعلی سینا (نظری، ۱۳۸۱)، «راهکارهای آموزشی مؤثر در اشتغال دانش آموختگان مجتمع آموزش جهاد کشاورزی خوزستان»، (خسروی پور و سلیمانپور، ۱۳۸۸)، «سرنوشت شغلی دانش آموختگان دانشکده پرستاری سمنان»، (صابریان، آقاجانی، ۱۳۸۲) و «تحلیل سرنوشت شغلی دانش آموختگان رشته مهندسی دانشگاه فردوسی مشهد» (سعیدی رضوانی و حسین زاده، ۱۳۸۸) را نیز می توان نام برد.

از پژوهش های گروه دوم به (قارون، ۱۳۹۱)، (قارون، ۱۳۹۳)، (انتظاری، ۱۳۹۳)، (شجاعی، ۱۳۸۸) و (حکمت و عمانی، ۱۳۹۰) می توان اشاره کرد که میزان مهارت ها و شایستگی های کانونی و تخصصی دانش آموختگان را از طریق خود اظهاری و یا پرسش از کارفرمایان بررسی کرده اند.

سوابق موجود از ترسیم نقشه تعقیب دانش آموختگان و پیمایش شغلی آنان و یا وجود پایگاههای اطلاعاتی فارغ التحصیلان در ایران بسیار محدود و صرف نظر از سایت های انجمنهای فارغ التحصیلان دانشگاهها، فقط می توان به پایگاه اطلاع رسانی شغلی فارغ التحصیلان آموزش عالی^۳ اشاره کرد که آن هم در واقع یک پایگاه داده از اطلاعات شغلی دانش آموختگان نیست بلکه پایگاه اطلاع رسانی به فارغ التحصیلان از فرصت های شغلی موجود است. بنابراین می توان گفت که این پژوهش در ایران فاقد سابقه تجربی است.

---

^۳ این پایگاه که جابیران (JOBIRAN) نام دارد وابسته به سازمان همیاری اشتغال دانش آموختگان جهاد دانشگاهی است.

خلاصه و نتیجه گیری

روش های تعقیب یا پیمایش وضعیت شغلی دانش آموختگان متنوع است اما در یک جمع بندی کلی توصیفی از فعالیت های مشترک است که امکان تعقیب اطلاعات دانشجویان و یا فارغ التحصیلان را با توجه به پیشرفت یادگیری آنها، مهارتهای آموخته شده، ادراکات، مشاغل در حداقل بین دو زمان، از طریق داده های تجمعی یا در سطح فردی که از طریق طرح ها و فرایندهای اداری و اجرایی جمع آوری شده است، را فراهم می کند و متمایز از دیگر انواع جمع آوری داده ها یا پروژه های تحقیقی است.

پیمایش ها در دو سطح سازمانی (دانشگاه) و ملی انجام می شود. در سطح سازمانی ، موسسات روش تعقیبی را با تمهیداتی مانند مصاحبه ها، نشست های گروهی متمرکز، بازخورد دانشجویان و غیره اجرا می کنند. و برای این منظور، ایجاد و تقویت روابط با دانش آموختگان لازم و مفید است. و در مورد دوم یک «رویکرد متمرکز» برای تعقیب دانشجویان از طریق استفاده از داده های ثبتي استفاده می شود. در این صورت پایگاه داده های ملی دانشجویان را با داده های تامین اجتماعی یا بازار کار و یا حتی داده های تحصیلات پیش دانشگاهی ترکیب می کنند.

نتایج مطالعات تعقیبی برای اهداف مختلف و در زمینه های گوناگون بکار گرفته می شود که عبارتند از:

- عموماً مطالعات تعقیبی برای آگاهی بیشتر از نتایج فعالیت های تدریس و انتقال معلومات و مقایسه آنها در میان موسسات بکار می رود. مثلاً برای درک بهتر دلایل ترک تحصیل و توجه به چشم اندازهای حرفه ای شغلی برای اصلاح و بازبینی برنامه درسی،
- همچنین روند تعقیبی می تواند برای شناسایی و هدفگیری دانشجویان مستعد و برنامه ریزی برای دوره بعدی ثبت نام دانشجویان بکار رود،
- این روند می تواند برای بهبود و تدبیر بهتر در زمینه سیستم حمایت از دانشجویان هدف که می تواند تمام مراحل زندگی دانشجویان را پوشش دهد و به کیفیت بهتر آموزش و اقدامات بهتر در حفظ دانشجویان مستعد، سودمند باشد.
- برای ایجاد مبانی اهداف و نماگرهای توسعه ای مشترک بین موسسات

- امکان مقایسه بین موسسه ای و رتبه بندی آنها به عنوان ابزاری برای ایجاد آگاهی میان پرسنل و بهبود مدیریت، تدریس و ارائه خدمات
- اصلاح روند جمع اوری داده ها از سوی موسسات و استفاده بهتر از داده های موجود
- استفاده از داده ها برای توسعه استراتژی ها و بهبود روند ها و ساختارهای حاکمیت و مدیریت
- استفاده از این روند برای ارزیابی تأثیر اصلاحات آموزش عالی

ابزارهای مورد استفاده برای تعقیب دانشجویان در سطح ملی صرفاً داده های جمع اوری شده از طریق فرایندهای جمع اوری آمار ثبتی است. در بسیاری از موارد، داده ها در پایگاه داده ای مرکزی که از سوی وزارتخانه مربوطه مدیریت و تامین مالی می شود، جمع اوری می گردد و از طریق یک سازمان ملی مانند اداره ملی آمار به اجرا در می آید. با ایجاد هماهنگی و مجوزهای قانونی ترکیب داده های تأمین اجتماعی با داده های بازار کار نیز برای این منظور استفاده شده است. موسسات آموزشی موظفند داده های مربوطه را جمع اوری و به این پایگاه داده ای مرکزی ارسال کنند. در کشورهایی که جمع اوری آمار ثبتی میسر نبوده، طرح های آماری اجرا شده است. در طرح های آماری، از پرسشنامه ها و مصاحبه هایی که نهاد های دولتی و یا موسسات آموزش عالی به منظور یافتن اطلاعات بیشتر در مورد دانشجویان و فارغ التحصیلان تنظیم می کنند استفاده می شود.

منابع و مآخذ

۱. صالحی ، محمد جواد، « بررسی وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی در وزارتخانه ها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی» ، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ، ۱۳۷۷.
۲. بیگدلی ، مژگان ، محمد رضا کرامتی و عباس بازرگان ، بررسی رابطه رشته تحصیلی با وضعیت اشتغال دانش آموختگان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران ، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی ، سال ۱۸ شماره ۳ (شماره پیاپی ۶۵) ، ص ۱۳۱-۱۱۱.
۳. قطمیری ، محمد علی ، « بررسی و تبیین مزیت های منطقه ای در اشتغال زایی دانش آموختگان منطقه : وضعیت اقتصادی ، وضعیت آموزش عالی و مزیت های نسبی آشکار شده در استان های فارس ، بوشهر ، کهگیلویه و بویر احمد» ، وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری ، ۱۳۸۰.
۴. اسدزاده ، احمد، « مطالعه و تبیین مزیت های نسبی منطقه ای در اشتغال زایی دانشگاههای منطقه شمال غرب ایران (استانهای آذربایجان شرقی ، غربی و اردبیل)» ، وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری ، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ، ۱۳۸۱.
۵. نظری ، محسن، « مطالعه و تبیین مزیت های منطقه ای در اشتغال زایی دانش آموختگان توسط دانشگاه منطقه : دانشگاه بوعلی سینا» ، وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری ، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ، ۱۳۸۱.
۶. قارون ، معصومه ، شناسایی ویژگیهای سرمایه انسانی برای نیل به اقتصاد مبتنی بر دانش : مورد کاوی صنایع ساخت شهر تهران، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ، ۱۳۹۱.
۱. قارون ، معصومه ، بررسی شایستگی های کانونی و حرفه ای دانش آموختگان رشته های فنی مهندسی دانشگاههای شهر تهران ، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ، ۱۳۹۳.
۲. انتظاری ، یعقوب ، ارزیابی اشتغال پذیری رشته های فنی مهندسی ، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ، ۱۳۹۳.
۳. خسروی پور ، بهمن و محمد رضا سلیمانپور ، راهکارهای آموزشی مؤثر در اشتغال دانش آموختگان مجتمع آموزش جهاد کشاورزی خوزستان ، فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی ، شماره ۹ ، تابستان و پاییز ۱۳۸۸.
۴. شجاعی ، محمد رضا ، نظام آموزش عالی کشور و اشتغال دانش آموختگان ، سومین همایش اشتغال و نظام آموزش عالی کشور ، دانشگاه تربیت مدرس ، ۱۳۸۸.
۵. صابریان ، معصومه و سعید حاجی آقاجانی ، سرنوشت شغلی دانش آموختگان دانشکده پرستاری سمنان ، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی ، شماره ۹ ، ۱۳۸۲.

۶. حکمت ، مسعود و احمد رضا عمانی ، بررسی علل عدم توانایی دانش آموختگان کشاورزی در ورود به بازار کار مرتبط ، همایش ملی اشتغال دانش آموختگان بخش کشاورزی و منابع طبیعی ، ۱۳۹۰.
۷. سعیدی رضوانی ، محمد و معصومه محمد حسین زاده ، تحلیل سرنوشت شغلی دانش آموختگان رشته مهندسی دانشگاه فردوسی مشهد ، کنفرانس آموزش مهندسی در ۱۴۰۴ ، فرهنگستان علوم ، ۱۳۸۸.
8. ILO Thesaurus , see.: <http://www.ilo.org/thesaurus/default.asp>.
9. Schomburg, Harald(2003) *Handbook for Graduate Tracer Studies: Centre for Research on Higher Education and Work*, University of Kassel, Germany.
10. http://www.qtafi.de/handbook_v2.pdf.
11. Millington, C. [nd]. The use of tracer studies for enhancing relevance and marketability in online and distance education. in:
http://wikieducator.org/images/e/e1/PID_424.
12. Zembere S.N. and Chinyama N.P.M (1996) “The University of Malawi Graduate Tracer Study”.University of Malawi.Blantyre.
<http://www.aau.org/studyprogram/notpub/ZEMBERE.pdf>.
13. Ugwuonah G.E. & Omeje K.C.(1998) Final Report of Tracer Study Research Project on Higher Education and Work. Institute for Development Studies, University of Nigeria, Enugu Campus. <http://www.aau.org/studyprogram/notpub/ugowomeje.pdf>.
14. Royal University of Phnom Penh, Quality Assurance Unit, Tracer Study On “RUPP Students’ Employability”Report , Academic year: 2003-2004.
15. Guabel et.al.(2012),Tracking Learners’ and Graduates’ Progression Paths TRACKIT, European University Association, Brussels, Belgium, 2012.
16. Nyanzi, Tom Makumbi& Mr. Moses Banduga, Tracer Study Of Graduates Of College Of Humaities and Social Sciences Of MAKERERE University (2003-2008), Final Report, Planning and Development Department, MAKERERE University, Nov. 2012.
17. Regmi ,Punya Prasad , Tracer Study Of AIT Graduates:2003 – 2008, Asian Institute of Technology, KlongLuang, Pathumthani, Thialnd, January 2009.

موضوعات و مباحث مطرح شده در

اولین نشست تخصصی طرح

«امکان‌سنجی مطالعات تعقیبی دانش‌آموختگان آموزش عالی»

۲۷ بهمن ۱۳۹۴

ابتدا شرح کلی موضوع پژوهش و مراحل مختلف آن توسط مجری طرح توضیح داده شد. اهم موضوعات در این قسمت عبارتند از:

❖ مسأله پژوهش شامل :

- موضوع عدم تطابق آموزش عالی با نیازهای بازار کار
- برنامه ریزی و آمایش سرمایه‌های انسانی در کشور
- داده‌های آماری موجود از وضعیت سرمایه‌های انسانی کشور
- سنجش کارایی بیرونی نظام آموزش عالی و مدیریت منابع انسانی کشور

❖ جایگاه مطالعات تعقیبی دانش‌آموختگان در تحقق اهداف : تضمین کیفیت ، مدیریت داده‌ها و ساختارهای پژوهشی ، خدمات دانشجویی ، اهداف راهبردی سازمان و مدیریت و حکمرانی بهتر .

❖ اهداف و سؤالات طرح

❖ روش طرح در بخش‌های تدوین چارچوب مفهومی ، اجرای آزمایشی و تحلیل و تفسیر نتایج

❖ تجارب جهانی از روش‌های اجرای مطالعات تعقیبی و سیر تاریخی تحولات آن و ویژگیهای رویکرد جدید و ابزارهای لازم

❖ طرح پیمایش در این پژوهش و مقطع زمانی مورد بررسی ، ساختار پرسشنامه ، جامعه آماری و نحوه پوشش آن .

❖ نحوه ارتباط بین مراحل مختلف پیمایش (درون‌دانشگاهی و برون‌دانشگاهی) ، ارتباط با داده‌های ثبتی ، روش گردآوری داده‌ها ، کنترل‌های مرحله‌ای و تحلیل آن .

پیشنهادات مطرح شده از سوی اعضای جلسه در چند موضوع مهم و کلیدی زیر قابل دسته‌بندی است:

➤ تلاش برای تحقق هدف غایی از این پروژه در اجرایی کردن سیاست‌های برنامه ششم توسعه مبنی بر اطلاع از وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان در سطح کلان (با توجه به غیر قابل تعمیم بودن نتایج یک دانشگاه) ، مشکلات اطلاع یافتن از مهارت‌های مورد نیاز فرد در بازار در ابتدای اشتغال ، تلاش برای اطلاع از تحولات بازار کار ، مهاجرت دانش‌آموختگان و مشاغل اشباع شده در بازار .

- موضوع هماهنگی بین دستگاهها ، نیاز به مختصر سازی و محدود کردن اهداف (فقط اطلاع از تطابق شغل با مدرک تحصیلی و موقوف کردن اهداف ریز تر مانند پرسش های مربوط به تطابق محتوایی به مراحل تکاملی و پرسشنامه تخصصی)
- تمرینی بودن پروژه و رسالت آن در ایجاد دانش چگونگی (Know How) .
- لزوم ایجاد کنسرسیوم و تضمین دریافت خودکار داده ها بدلیل عدم ثبات مدیریت ها
- ضرورت توجه به ابعاد سه گانه شکل ، محتوی و روش شناختی و اینکه در بحث محتوی نتایج به چه اقداماتی باید منجر شود یا چه سیاستهایی استخراج شود. بدلیل شرایط رکودی سالهای اخیر نباید بیش از حد بر نتایج تکیه کرد بلکه باید ترسیم یک مدل انتزاعی را هدف غایی این طرح قرار داد.
- استفاده از بانک های داده نظام مهندسی ها ، پایگاه اطلاعات کارمندان دولت ، دفاتر کاریابی ، سازمان ثبت اسناد و ثبت شرکتها ، اطلاعات مهاجرتی و استفاده حداکثر از پایگاههای آماری موجود و اکتفا به جمع آوری میدانی داده ها فقط در صورت لزوم در یک مقطع برای اطلاعات هویتی و پیمایش های خاص مانند آمایش اشتغال (محل زندگی و محل کار) و تغییرات روند اشتغال.
- تأکید بر روش و نقشه تعقیب بعنوان هدف اصلی طرح ، زیرا میزان تطابق رشته و شغل در یک زیر مجموعه ، برای کل جامعه آماری قابل تعمیم نیست و گمراه کننده است .ضمن اینکه تحرک شغلی از نشانه ها و ویژگی های محیط های پیشرفته کاری است .
- دقت در تنظیم پرسشنامه بر مبنای نیاز های سیاست گذاری و تکنیک های تحلیل داده.
- تأکید بر اهداف برنامه ششم و تکنیک مطالعات تعقیبی و تدوین نقشه راه بر حسب سه گروه سیاست گذاران و نهاد های ذینفع (سازمان مدیریت ، ستاد وزارت ، دانشگاهها) با هدف تدوین برنامه جامع تحلیل نیاز بازار کار و ظرفیتهای آموزش عالی .
- تأکید بر مطالعه اکتشافی باز بدون فرضیه از طریق شناخت منابع اطلاعاتی برای پاسخگویی به نیازهای کوتاه مدت شناخت عوامل مؤثر بر اشتغال (برای رفع مشکل حاد بیکاری فارغ التحصیلان) و بلند مدت (ارزیابی بازده و کارایی فعالیت ها در نظام تربیت نیروی انسانی اعم از تخصصی و مهارتی) ، در راستای پاسخگویی به نیاز شدید به تقویت ابعاد نظارت و ارزشیابی در ابعاد چهارگانه (برنامه ریزی ، نظارت ، اجرا و ارزشیابی) ساختار اجرایی کشور. استفاده از رویکرد Feed Back Evidence Based Policy Making) و تجارب جهانی ارگان های بین المللی بعنوان Technical Assistance.
- شناسایی دقیق وضع موجود بمنظور حرکت از وضع موجود به وضع مطلوب با استفاده از نقشه راه واقع گرا و شناخت پارامترهای دیگر مؤثر بر اشتغال (غیر از رشته تحصیلی و کیفیت آموخته ها) مانند دوستان و آشنایان.
- استفاده از رویکرد های نوین تعقیبی که در آن داده ها توسط دانشگاه از طریق Career development Services جمع آوری می شود و نه یک مؤسسه یا سازمان بیرونی ، روش جمع آوری داده انگیزشی است و نمی تواند اجباری باشد و با پرسشنامه کوتاه مشتمل بر سؤالات اصلی .

➤ استفاده از ظرفیت های قانونی برنامه ششم بصورت تهیه طرح اقدام (Action Plan) برای سیاست های اجرایی برنامه که در دستور کار دولت قرار دارد برای رفع خلأ های اطلاعاتی کوتاه مدت (میدانی و آمار ثبتي ترجیحا بیمه ها) و بلندمدت (دانشگاهی ملزم به تهیه Data Base و شبکه های اطلاعاتی).